ZfWT Vol. 10 No. 1 (2018) 249-272

SİVİL TOPLUM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI: TÜRKİYE'DE BİLGİ HİZMETLERİNE YÖNELİK OLUŞTURULMUŞ STK'LAR VE BU KURULUŞLARA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

NON-GOVERMENTAL ORGANIZATIONS FOUNDED ON INFORMATION SERVICES IN TURKEY AND A RESEARCH ABOUT THESE ORGANIZATIONS

Malik YILMAZ[*]

Özet:

Sivil toplumun ve sivil toplum anlayışının temelini oluşturan Sivil Toplum Kuruluşları, özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde dünyada yaşanan siyasal, sosyal, teknolojik ve ekonomik değişimlerin sonucunda yerel, ulusal ve uluslararası ölçekte gelişim göstererek, kalkınmada ve toplumsal düzenin sağlanmasında önemli aktörler konumuna ulaşmışlardır. Günümüzde birçok alanda yer alan STK vardır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de bilgi hizmetlerine yönelik oluşturulmuş STK'ların yaptıkları çalışmaların neler olduğunu, ayrıca mesleki hakların savunulması konusunda neler yaptıklarını ortaya koymaktır. Çalışmada betimleme yöntemi kullanılmıştır. Veri toplamak için ise anket tekniğinden yararlanılmıştır. Ankete verilen yanıtların sonucunda STK'ların bilgi hizmetlerine ve mesleki haklara yönelik önemli çalışmalar yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca STK'ların siyasal yönetim karşısında çoğunlukla pasif ve yeterince etkin olmadıkları; temel sorunlarının bütçe ve bürokratik engel olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda STK'ların misyonlarını yerine getirebilmeleri ve daha etkili olabilmeleri için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Toplum, Sivil Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları, Bilgi Hizmetleri, Dernekler.

Abstract:

Non-Governmental Organizations, which form the basis of civil society and civil society understanding, have become important actors in development and maintaining social order and have developed at local, national and international scale, as a result of the political, social, technological and economic changes taking place in the world especially in the last quarter of the 20th century. NGOs exist in many fields today. This study is intended to reveal the works of NGOs created for information services in Turkey and what they have done in the defense of professional rights. The descriptive method was used in the study. Survey technique was used to collect data.

[*] Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü – Erzurum sayamalik@gmail.com

As a result of the responses to the survey, it was concluded that NGOs have performed important studies on information services and professional rights. Besides, it was determined that NGOs are generally passive-and not effective enough-against political administration; and their basic problems are the budget and bureaucratic obstacles. In this direction, proposals have been made so that NGOs can fulfill their missions and become more effective**.**

Key words: Society, Civil Society, Non-Govermental Organizations, Information Services Associations.

GİRİŞ

Günümüzde dünyada ve Türkiye'de çeşitli alanlarda faaliyet gösteren çok sayıda Sivil Toplum Kuruluşları (STK) bulunmaktadır. İnsanlar, siyasi otorite karşısında bireysel olarak gerçekleştiremedikleri çeşitli isteklerini, düşüncelerini ve eylemlerini bir araya gelerek ve örgütlenmeye giderek gerçekleştirme çabası içine girmişlerdir. Bu nedenle demokratik toplumların değerleri ve vazgeçilmez unsurları arasında kabul edilirler. Yıldırım'a (2004, s. 45) göre siyasi alanın yani devlet alanının dışında kalan ve sivil toplumun oluşumunda etkin birer paydaş olması beklenilen STK'lar toplumun faydasına çalışan, kâr amacı gütmeyen ve politik görüş farklılıklarının üstündeki konumlarıyla birçok işlevi üstlenmektedirler. Özden'e (2008, s.11) göre ise sivil toplum, insan hayatını kapsayan, yönlendiren, insanların sosyal, siyasal tutum ve davranışlarını belirleyen bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır dolayısıyla günlük hayatla doğrudan ilgilidir.

STK'ların ortaya çıkması temelde sivil toplum olgusunun bir gereğidir. Sivil toplum, toplumun özerk alanı olarak tanımlanabilir. STK'lar, demokratik toplumlarda hukuksal çerçevede, sosyal ve politik hakların tanımlanmasında ve savunulmasında görevler üstlenen önemli toplumsal birimler olarak kabul edilmektedir. Bilgi hizmetleri, basılı ve elektronik bilgi kaynaklarının belirlendiği, sağlandığı, düzenlendiği ve kullanıcıya sunulduğu hizmetlerdir. Bu hizmetler kütüphaneler, arşiv kurumları ve dokümantasyon ve enformasyon merkezlerince verilmektedir. Türkiye'de bilgi hizmetleri alanında çalışanların haklarını savunmak, mesleki çağdaş uygulamaları takip etmek, hizmetlere yönelik plan, program ve politika üretmek ve hazırlanmalarına katkıda bulunmak, mesleki bilimsel etkinlikler yürütmek ve saygınlığı güçlendirmek amacıyla oluşturulmuş STK'lar, mesleki örgütlenme biçiminde ortaya çıkmışlardır.

Çalışmada, ilkin tarihsel boyutuyla sivil toplum kavramı ele alınmıştır. Ardından STK'ların günümüz modern toplum hayatındaki rollerinin ve etkilerinin neler olduğu açıklanmıştır. Sonrasında mesleki yapılanmalar şeklinde ortaya çıkan, Türkiye'deki bilgi hizmetlerinin gelişimine katkıda

bulunmayı ve hakları savunmayı amaç edinen, kütüphanecilik, arşivcilik, dokümantasyon ve enformasyon alanlarını temsilen oluşturulmuş STK'lar incelenmiştir. Bu STK'ların belirlenmesinde özellikle ulusal ve uluslararası düzeyde yaptıkları çalışmalarla birlikte kendi alanlarında öncü olmaları dikkate alınmıştır. Ayrıca söz konusu STK'ların etkinliklerinin hangi noktada olduğu; kendilerinin sahip olduğu demokratik hakların, çözüm üretme ve çözüme katkıda bulunma noktasında nasıl kullanıldığı ve mesleki haklar ve çalışmalar adına neler yaptıkları vb. gibi konular araştırılmıştır. Çalışmada betimleme yöntemi kullanılarak sözü edilen STK'ların yöneticilerine veri toplama tekniklerinden biri olan anket uygulanmıştır. Elde edilen veriler çalışmanın amacı çerçevesinde değerlendirilmiştir.

1. SİVİL TOPLUM

Sivil toplum yeni bir kavram değildir. Kökeni Antik Yunan ve Roma'ya kadar dayanan, farklı dönem ve çağlarda farklı şekilde yorumlanan sivil toplum, özellikle 1980'lerden bu yana hızlı bir gelişim göstermiştir. Özden'e (2008, s. 12) göre bu kavram her ne kadar günümüzde siyasal toplumun karşıtı bir kavram olarak kabul edilse de, 18. yüzyılın sonuna kadar devlet veya siyasal toplumla eş anlamda kullanılmıştır. Cohen ve Arato (1994, s. 84) bu kavramın ilk olarak Aristo tarafından *politike koinonia* (siyasal toplum) başlığı altında, ünlü *Politika* eserinde kullanıldığını ileri sürmektedir. Aristo bu eserinde *politike koinonia*'yı, hukuki olarak tanımlanmış bir kural altında özgür ve eşit vatandaşlar tarafından şekillendirilen etik ve siyasal bir halk topluluğu biçiminde ifade etmiştir. "Aristo, insanların sahip oldukları farklı yaşam statülerinin, farklı sosyal alanların varlığı ile belirlenebileceğini ileri sürmektedir" (Anjum, 2010, s. 148). Bununla birlikte Aristo, yazdığı *Ahlak İncelemesi*'nde (*Nicomachean Ethics*) sivil/kamusal dostluktan (civic friendship) bahsetmektedir. Aristo'nun 'kamusal dostluk' olarak ifade ettiği şey, toplam faydaya ulaşmaya en yakın tiptir. Bu tipte başkalarının faydasını düşünerek davranmak, aslında sivil toplum birlikteliğinin başka bir ifadesidir. Bu açıdan Antik dönemde sivil toplum, en yakın anlamıyla birlikte yaşama sanatının bir aracı olarak değerlendirilmiştir (Alyakut, 2013, s. 19).

Cicero ise sivil toplumu, insanların ortak çıkarlarının ve ilişkilerinin olduğu bir toplum olarak kabul eder. Devleti, *res publica* şeklinde ifade etmiş, devletin sivil topluma eşit olduğunu savunmuştur. Ayrıca *societas civilis* kavramı ile devletin manevi bir kişilik taşıdığını ileri sürmüştür. Bu nedenle Cicero'nun ortaya attığı *societas civilis* kavramı, yasalar ve kurumlar tarafından bir araya getirilmiş bireyleri temsil etmektedir (Anjum, 2010, s. 149; Zoeram vd., 2010, s. 44-45). Sivil toplum kavramının ilk dönemlerde devlet merkezli bir toplum anlayışına odaklandığı, toplumun siyasal bir özellik göstererek devletin bir parçası olduğu görüşü savunulmuştur. Aristo'dan 18. yüzyıla kadar sivil toplum, devlet ve siyasal yapı ile aynı anlamda kullanılmıştır. Bu dönemde sivil toplum (*koinonia politiké, societas*

civilis, société civile, bürgerliche gesellschaft, civil society, societá civile) ve devlet (*polis, civitas, état, staat, state, stato*) birbirlerinin yerlerine kullanılan kavramlardı. Bir sivil toplumun üyesi, bir yurttaş (citizen) -devletin bir üyesi- ve dolayısıyla da onun yasalarına uygun ve diğer yurttaşlara zarar vermeyecek biçimde davranma yükümlülüğü altında olmak demekti (Keane, 2004, s. 47-48).

Sivil toplum kavramının Aristo ve Cicero'nun tanımlamaları doğrultusunda Ortaçağ boyunca farklı şekillerde kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte "Avrupa'da 17. yüzyıla kadar Aristo'nun siyasal öğretisi çoğunlukla benimsenmekteydi" (Doğan, 2002a, s. 36). Nitekim Aristo'nun ortaya attığı bu kavramı, John Locke devletle eş anlamlı olarak sivil toplum ya da siyasal toplum; Immanuel Kant da burjuva toplumu (*bourgeois society*) kavramlarıyla hemen hemen aynı anlamlarda kullanmışlardır. Kant, burjuva toplumu ile anayasal bir devleti ifade etmektedir. Doğanın, insanı devlet kurmaya itmesine yönelik karşı konulmaz etkisinden söz ederek doğanın insan ile ilgili bu üstün amacına devlet (*bürgerliche Gesellschaft*) adını vermektedir. Yine Jean-Jacques Rousseau da bu kavramı sivil devlet (*état civil*) olarak adlandırmaktadır. Sivil topluma yönelik bu adlandırmalar baskıcı, keyfi bir idarenin ve kanunsuzluğun değil tam tersi, kanun ve adaletin hâkim olduğu bir yönetim anlayışını içermektedir (Bobbio, 2004, s. 97; Kumar, 1993, s. 376; Zoeram vd., 2010, s. 46).

Sivil toplum konusunda öne çıkan düşünürlerden biri de Fransız Jean Bodin'dir. Bodin, burjuva sınıfının varlığını çarpıcı bir şekilde dile getirmektedir. Daha sonra Hegel ve Marx tarafından sivil toplumun karşılığı olarak kullanılacak burjuva toplumu kavramının izlerine ilk kez Bodin'de rastlanmaktadır; ancak Bodin sivil toplumu, en yüksek egemenliğin yapılanma biçimi olan devletin bir unsuru olarak değerlendirmektedir (Doğan, 2002b, s. 43). Bununla birlikte devlet merkezli sivil toplum anlayışının ilk kırılma noktasının, modern sivil toplum düşüncesinin temeli olarak kabul edilen, İngiliz filozof ve aydınlanma döneminin toplum kuramcısı Thomas Hobbes ile birlikte gerçekleştiği görülmektedir (Alyakut, 2013, s. 19-20). Hobbes, devletin oluşumunu sözleşme ile açıklarken, yönetilenlerin rızasının önemini vurgulamaktadır. Ona göre doğal halin karşıtı sivil haldir. Bu doğrultuda devletin bulunmadığı toplumsal durum ile devletin var olduğu toplumsal durum arasında bir karşıtlık söz konusudur ve Hobbes, devletin bulunduğu toplumsal durumu sivil hal olarak adlandırmaktadır (Doğan, 2002b, s. 55). Adam Ferguson'a göre sivil toplum, henüz devletten ayrı bir yaşam tarzı olarak algılanmaz. Sivil toplum ve devlet özdeştir ve özdeş olmalıdır. Bir sivil toplum kendi kültürel başarılarını ve kamusal ruhunu olduğu kadar, mekanik ve ticari zanaatlarını da düzenli yönetim, hukuk devleti ve güçlü askeri savunma yoluyla koruyan ve 'zarifleştiren' bir siyasal düzen tipidir. Thomas Paine ise, devlet ile sivil toplum arasındaki farkı keskin bir biçimde belirtmiş devleti, gerekli bir kötülük; sivil toplumu ise niteliği

belirtilmemiş bir iyilik saymıştır. Meşru devlet, toplumun ortak çıkarları için iktidarın temsilcilerine devredilmesinden başka bir şey değildir. Sivil toplum ne kadar mükemmelse kendi işlerini de o ölçüde kendisi düzenlemekte ve yönetime, o ölçüde az fırsat bırakmaktadır (Keane, 2004, s. 54-60).

19. yüzyılın başlarından itibaren sivil toplum kavramı ile burjuvazinin özgürleşmesi ve feodal egemenlik anlayışından uzaklaşma kastedilmekteydi. Burjuvazinin yeterince güçlenmesinden ötürü iktidar ile liberal özgürlükler arasında karşıtlık belirmiştir. Bu karşıtlığın özünde, insan iradesine rağmen, hiçbir yönetimin var olamayacağı yaklaşımı egemendi (Doğan, 2002b, s. 34). Bu dönemde Hegel ve Tacqueville sivil toplum kavramını farklı açılardan değerlendirmişlerdir. Hegel, sivil toplum ve devlet arasındaki farkı ortaya koyarak ve sivil toplumu etik yaşam bağlamında değerlendirerek bunu *aile, sivil toplum ve devlet* olmak üzere üç alana ayırmaktadır. Hegel için ailenin doğal bir temeli ve fonksiyonu vardır, aynı zamanda aile gönüllü birliğidir. Bu nedenle sosyal hayatın temelini oluşturan aile geçicidir, çocuklar büyüdükçe aileyi terk eder ve yeni sosyal ilişkiler kurarlar. Sivil toplum, hukuku, politikayı ve sivil düzenlemelerin farklı formlarını, ayrıca ekonomiyi, piyasayı ve ihtiyaçları içeren bir sistemdir; ama sivil toplum kendi başına istikrarlı bir toplumu oluşturamaz. Bu alanlardaki çatışmaları uyumlaştırmak devlet için gereklidir. Devlet, eşitsizliğin ve piyasanın belirleyicidir. Devlet, bireylerin özgürlüklerinin farkına varmaya imkân sağlayan politik toplumdaki sivil toplumun kendini ilgilendiren bireylerinden oluşur. Bu yüzden Hegel için sivil toplum, devlet tarafından düzenleme yoluyla uzlaşmanın sağlandığı bir çatışma alanıdır (Lavalette ve Ferguson, 2007, s. 448-449). Tocqueville'ye göre devlet, sahip olduğu kurumları ve bunların sunduğu hizmetlerle sivil topluma müdahale etmektedir. Bu durum devlet yönlendirmesi olmadan işlerin yapılmasını zorlaştırmakta, sonuçta devlet müdahalesine duyulan ihtiyaç da artmaktadır. Bu ilişki bireyleri ve grupları kendi iradeleriyle ve zorlama olmadan siyasal bağımlılık ilişkisi içine çekmektedir. Dolayısıyla devlet müdahalesi artmakta bu da demokratik devrimin ivmesini yitirmesine neden olmaktadır. Bu sebeple çoğulcu ve kendi kendini örgütleyen, devletten bağımsız bir sivil toplum, demokrasinin vazgeçilmez koşuludur. Demokrasiyi sürdürmek için örgütlü bir sivil toplum gereklidir. Tocqueville, bireyler ve gruplar arasındaki özgürlük ve eşitliğin, yerel özgürlükleri besleyen ve kısmi çıkarların etkin ifadesine imkân sunan örgütlenme tiplerini korumaya bağlı olduğunu savunur. O'na göre sivil toplum içinde örgütlenme hakkı, vazgeçilmez bir niteliktir (Keane, 2004, s. 78-83; Zoeram vd., 2010, s. 47).

Bu dönemde sivil toplum kavramı Marx ve Gramsci'de farklı bir boyut kazanmıştır. Bunun nedeni bu iki düşünürün Hegel'in sivil topluma dair öne sürdüğü düşüncelerini eleştirel bir yaklaşımla değerlendirmeleridir. Marx, sivil toplumun devlet gücünün dışında bir güç olarak ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Sivil toplumu, tarihsel gelişmelerin doğurduğu toplumsal bir aşama ve her aşamayı da belirli bir üretim biçiminin karşılığı olarak

görmektedir. Marx'a göre üretim, bir yaşam tarzıdır. Bireylerin hayatlarını ortaya koyuş tarzı, onların ne olduklarını da ortaya koyar. Dolayısıyla onların ne oldukları, ne ürettikleriyle olduğu kadar nasıl ürettikleriyle de örtüşür. Bu üretim ancak nüfus artışıyla ortaya çıkar. Bu da bireylerin birbirleriyle ilişki kurmalarını gerektirir. Sivil toplum kavramı, mülkiyetin Antik ve Ortaçağ toplumlarında üretim ilişkilerinin aşılması sonucu doğmuştur. İş bölümü mülkiyeti doğurur. İşbölümü, bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini ve toplumda faaliyet alanını belirlemektedir. Bu iş bölümü komünist toplumda hiç kimsenin kesin bir faaliyet alanına sahip olmadığı, dilediği her alanda kendisini yetiştirebildiği bir anlam kazanmaktadır bu yüzden genel üretimi toplum düzeni belirler. Bu açıdan sivil toplum, 18. yüzyılda burjuva sınıfının oluşturduğu maddi üretim ilişkileri sonucu ortaya çıktı. Burjuva toplumu, üretici güçlerin belirli bir gelişim içinde, bireylerin maddi temaslarının tamamını kapsar. Bu toplumsal aşamanın başlıca özelliği ticaret ve sanayi alanındaki üretim ilişkilerinde özel mülkiyetin egemen olmasıdır (Marx ve Engels, 2013, s. 9-44). Gramsci de, Marx gibi sivil toplum ve devlet ayrımını savunmuştur ve devletle sivil toplumun ilişkisini, ayrım noktasında ortaya koymaya çalışmıştır. Hem Marx'a hem de Gramsci'ye göre, tarihsel gelişmenin aktif ve olumlu uğrağını devlet değil de sivil toplum temsil eder (Bobbio, 2004, s. 94-95; Masterson, 2007).

Günümüzde çeşitli kullanımları ve anlamlarıyla sivil toplum kavramı, dünyanın birçok yerinde komünist ve askeri diktatörlüğe karşı yürütülen mücadeleler sayesinde oldukça popüler bir konuma gelmiştir; fakat bu kavram, henüz liberal demokrasilerde belirsiz bir durumu ifade etmektedir. Sivil toplum kavramının Batı'da, idari ve ekonomik mekanizmaların mantığı ile bir tehlike olduğu ileri sürülse bile, mevcut liberal demokratik rejimlerle birlikte demokrasinin potansiyel gelişimine katkı sağlayan bir olgu olduğu düşünülmektedir. Bu tez, çağdaş toplumlarda sivil toplumun önemini göstermektedir (Cohen ve Arato, 1994, s. VII-VIII). Nitekim sivil toplum, üçüncü sektör ve kâr amacı gütmeyen sektör olarak toplumun tüm yönlerini geniş bir şekilde niteleyen, kamu ve özel sektörleri de içine alan geniş bir kavram olarak kabul edilmektedir. Talas'a (2010, s. 73) göre devlet yönlendirmeli olsun veya olmasın sivil toplum, toplumsal yapıyı etkileyen, dönüştüren, hareket ettiren ve ona ivme katan bir faktördür denilebilir.

2. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Küreselleşme çağının politika oluşturan aktörlerinden biri de STK'lardır. Özellikle toplumları yönlendirme konusunda önemli aktörler olan bu kuruluşlara kavramsal ve tarihsel çerçeveli bir bakış gerekmektedir (Talas, 2010, s. 74). Sivil toplum olgusunun beraberinde getirdiği STK'lar, günümüz demokratik toplumlarında, farklı alanlarda önemli misyonlar üstlenen ve siyasi iradenin "hiyerarşik yönetim sisteminin dışında bulunan" (Özden, 2008, s. 15) örgütlenmeler olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda STK'lar çoğunlukla

sivil anlayışın ve inisiyatifin girişimleri sonucu oluşturulan özerk yapılanmalardır. Bunlar özellikle demokratik toplumlarda etkin faaliyetlerde bulunmakta ve kendi alanlarına yönelik olarak hükümet ve/veya siyasi iradenin kararlarını ve icraatlarını etkileyebilmektedir. Bu nedenle STK'lar, hükümet ve/veya devlet dışı örgütler anlamıyla kullanılmaktadır. Schwenger, vd.'ne (2014, s. 11) göre, STK'lar devlete ve kâr amacı güden özel sektöre ait olmayan kuruluşlardır. Bunlar küresel veya yerel düzeyde toplumsal çıkarlara hizmet etmeyi amaçlar. Sonuç olarak STK'lar insan hakları, çevre koruma, sağlık, eğitim ve eşitlik vb. gibi konuları içeren, sosyal, politik ve ekonomik amaçlara yönelik operasyonel çabalara odaklanarak bunları savunur. Devlet dışı (non-state) ve piyasa dışı (non-market) sektör olarak STK'lar, sivil toplumu temsil eden 'üçüncü sektör'ü teşkil ederek, günümüzde giderek artan rekabetçi ortamı etkiler.

Çağdaş toplumlarda bu yapılanmaların etkinliklerinin önemli noktalara ulaştığı, ortaya koydukları ulusal ve uluslararası faaliyetlerle görülmektedir. Bu durum kuşkusuz geçmişten günümüze kadar olgunlaşan sivil toplum anlayışının bir tezahürüdür. Nelson'a (2007) göre geçen 20 yılda teknolojik dönüşüm, ekonomide liberalleşme ve demokrasi süreçleri, STK'ların çarpıcı bir şekilde gelişmelerine, çeşitlenmelerine ve etkinliklerinin artmasına yol açmıştır. Bu alan, internet ve küresel medya aracılığıyla eşi görülmemiş bir iletişim kapasitesi ile desteklenen, toplum temelli milyonlarca ulusal ve uluslararası STK'ları ve küresel sendikaları içermektedir. Bunlar, sosyal ve politik hareketleri, yerli halk gruplarını, gençlik örgütlerini, kadın gruplarını, çevre, insan hakları ve kalkınma örgütlerini, tüketici gruplarını, inanç temelli girişimleri, mesleki dernekleri, ticari ve endüstri organizasyonlarını, ticaret odalarını, hayırseverlik temelli vakıfları, üniversiteleri, düşünce ve bilim-araştırma kuruluşlarını içermektedir. Bu kuruluşlar, toplumun her düzeyinde bireysel ve kolektif olarak ekonomik, sosyal ve kültürel haklar ve imkânlarla değişen politikalar çerçevesinde insanların hayatlarını pek çok açıdan etkilemektedir.

Son 20 yılda STK'ların çalışmaları ve gelişimleri uluslararası, ulusal ve yerel düzeyde artmaya başlamış ve bu kuruluşların, ilerlemenin ve yeniden yapılanmanın önemli aktörlerinden olduğu anlaşılmıştır. STK'lar, çoğunlukla kâr amacı gütmeyen, gönüllü vb. gibi farklı terimlerle ifade edilmektedir. Bu farklılığa karşın STK'lar, kendi çıkarlarını koruyan, ilerleten ve diğer marjinal grupları destekleyen veya onlar adına çalışan insanlardan oluşmaktadır (Lewis ve Kanji, 2009, s. 1-7).

Demokrasinin ön koşulu olan sivil toplumun gelişmesi, STK'ların nitelikli olmalarına ve etkin çalışmalarına bağlıdır. Günümüzde hem Türkiye'de hem de dünyanın diğer ülkelerinde STK adı verilen aktörler, toplumsal yaşamda özel bir önem kazanmıştır. Değişik işlevleri yerine getiren kâr amacı gütmeyen dernek, vakıf vb. gibi gönüllü kuruluşlar önemli

çalışmalar yapmaktadır (Tekeli, 2012, s. 25). STK'lar resmi ve belli bir hukuki kalıba uyan örgütler olarak, ortak bir amaç etrafında toplanan ve doğrudan kendilerine çıkar sağlamayan kişiler topluluğudur. STK'lar özerk kuruluşlardan oluşmuş, özel sektörle kamu sektörü arasındaki bir ara sektör niteliğiyle sivil toplumun vazgeçilmez unsurudur (Yıldırım, 2004, s. 52). STK'lar toplum içinde önemli işlevleri yerine getirmektedir. Bu işlevler; demokrasi kültürünü ve araçsal bir devlet anlayışını geliştirmek, toplumsal farklılaşmaya katkıda bulunmak, çıkarların bir araya gelmesini sağlamak, bireylere aidiyet duygusu kazandırmak, siyasal katılımı teşvik etmek ve sağlamak, sosyalleşme bilincini uyandırmak ve geliştirmek, ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmaktır (Çaha, 2006, s. 18-20). Talas'a (2010, s. 76) göre sıkça dillendirilen gelişmiş toplum örgütlü toplumdur ifadesi büyük oranda, güçlü STK'lara sahip olup olmama ile açıklanabilecek bir durumdur. Toplumların bugünün rekabetçi dünya toplumlarıyla tek başına devlet imkânları ve enerjisiyle baş etmesinin imkânsızlığına bakıldığında, sivil yönetim güçlerinin ne kadar büyük bir önem kazandığını anlayabilmek daha kolay olacaktır.

3. TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Cumhuriyet ile birlikte siyasal, sosyal ve ekonomik alanlarda pek çok düzenleme ve değişiklik yapılmıştır. Bu çalışmalar, modern Türkiye'de sivil toplum olgusunun oluşumuna zemin hazırlayarak, zamanla halkın siyasal yapı karşısında daha etkin bir konuma ulaşmasını sağlamıştır. Nitekim "1960 sonrasında toplumun değişik katmanlarında gelişen bilincin ve örgütlenmenin getirdiği dinamik toplum yapısı, sonraki dönemlerdeki iktidarların dünya siyasetine egemen olan güçlerin stratejilerinin bir parçası olmaya yönelmesiyle aşınma sürecine girmiştir. 12 Mart 1971 ve sonrasında 12 Eylül 1980 bu sürecin önemli halkalarıdır. Türkiye'de 1980'le birlikte uygulamaya konulan süreçle, sivil ve siyasal örgütlenme alanları yeni bir yapılandırmayla karşı karşıya kalmışlardır. Bu süreçte uygulamaya konulan ve soğuk savaş stratejilerinin izlerini taşıyan sosyo-ekonomik politikalar ülkemizin son yirmi yılına (2000'li yıllara kadar) damgasını vurmuştur (Aslan ve Kaya, 2004, s. 219-220). Türkiye'de sivil toplum özellikle 1980 sonrasında çeşitli iç ve dış etkenlerin sonucunda canlanmış; akademik, toplumsal ve siyasal söylemler içinde gittikçe daha fazla yer almaya başlamıştır. Sivil toplum faaliyetleri ülke genelinde artarken, STK'lar toplumsal değişimin önemli aktörleri konumuna yükselmiştir (Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, 2011, s. 45).

1980 sonrası yılların Türkiye için önemli bir dönüm noktası olmasına karşın, özellikle 1990'lı yıllarda yaşanan bir takım siyasal, sosyal, ekonomik, askeri, teknolojik vs. gelişmeler ve küreselleşmenin baskın etkisi sivil toplum olgusunun öne çıkmasına ve üzerinde konuşulmasına neden olmuştur. 1996 yılında HABİTAT Konferansı'nın Türkiye'de gerçekleşmesi, sivil toplumun

dünya çapında artan önemine dikkat çekmekle kalmamış, Türkiye'de yüzlerce STK ve diğer paydaşların küresel sivil toplum hareketine katılmalarına, sosyal adalet ve sürdürülebilir kalkınma alanlarında gündemlerini genişletmelerine sebep olmuştur. Bunu takiben 1999 senesinde yaşanan Marmara depremi ve ortaya çıkan felaket karşısında STK'lar halktan gerek gönüllülük, gerekse bağışlar bağlamında büyük destek toplamış ve acil toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında devletten daha etkin olduklarını ortaya koymuşlardır. 2001 yılında Türkiye'nin AB üyelik süreci çerçevesinde kabul edilen Kopenhag Kriterleri'yle devlet, demokratik değer ve uygulamaları benimseyecek siyasi iradeyi gösterme zorunluluğunda bırakılmıştır. Nitekim Kopenhag Kriterleri beraberinde önemli reformları getirmiş, sivil toplumu özellikle hak ve özgürlükler temelinde etkilemiştir. Söz konusu reformlar ülkede örgütlenme özgürlükleri ve medeni haklar üzerinde 1980'den beri süregelen kısıtlamaları büyük ölçüde kaldırmış ve sivil toplum faaliyetleri için daha elverişli bir alan oluşturulmasını sağlamıştır. Ayrıca merkezi ve yerel seviyelerde insan hakları ve sosyal politikalar gibi önemli konularda diyaloğu teşvik eden yeni yasal düzenlemelere gidilmiştir (Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, 2006, s. 14).

2000'li yılların başında Türkiye'de yaşanan ekonomik dalgalanmalar bu bağlamda sosyal hizmetlere yönelik giderlerin azaltılması, özelleştirme politikalarının beraberinde getirdiği devlet düzeyindeki yeni ekonomik yapı, sivil toplum çalışmalarını doğrudan etkileyerek STK'ların farklı alanlara yönelmelerini sağlamıştır. Bu değişimlerle birlikte "STK'lar kamu ve özel sektörler için önemli bir ortak ve paydaş olarak ortaya çıkmıştır. Sektördeki bu uyanış ve canlılık STK'ları pek resmiyeti olmayan ve birbirinden kopuk gruplardan kurumsallaşmış ve resmi kuruluşlar haline getirmiştir" (Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, 2006, s. 15).

Türkiye'de sivil toplum ve STK'lar bağlamında örgütlenme özgürlüğüne bakıldığında ise aşağıdaki tablo görülmektedir (Sivil Toplum İzleme Raporu, 2015, s. 9).

- Türkiye hukukunda örgütlenme özgürlüğüne dair temel düzenlemeler Anayasa'nın 33. maddesinde yer almaktadır ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile uyumludur.
- 2004 ve 2008 yıllarında kanunlaşan Dernekler Kanunu ve Vakıflar Kanunu sonrasında sivil toplumu ilgilendiren mevzuatta önemli değişiklikler olmamıştır. Kanunlar ve ikincil mevzuatta bazı değişiklikler yapılmış olmasına karşın, gelinen nokta sivil toplumun değişiklik taleplerini karşılamaktan uzaktır.
- Türkiye'de sivil toplum ve STK gibi kavramlar ilgili mevzuat ve politika belgelerinde tanımlanmamaktadır.
- Sivil toplum alanında örgütlenme özgürlüğü yalnızca dernek veya vakıf tüzel kişilikleri ile tanımlanmaktadır. Sivil alanda faaliyet gösteren platform, inisiyatif, öğrenci kulübü ve kâr amacı gütmeyen

şirket gibi farklı örgütlenmeler tanımlanmamaktadır. Bu durum bazı örneklerde farklı örgütlenmelerin faaliyetlerini özgürce yürütememelerine neden olmaktadır.

- Yasal mevzuat ve düzenlemelerde özgürlüğün sınırlanmasına dair sebeplerin keyfi yorumlanmaları dolayısıyla uygulamada örgütlenme özgürlüğünün kısıtlandığı durumlar yaşanmaktadır.
- İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan hukuki görüşlerle birçok idari uygulamaya yorumlar getirildiği ve bu yorumların genelde STK'ların haklarını zedeleyici yönde olduğu görülmektedir.
- İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı'nın 19 Nisan 2013 tarihinde görüşe açtığı Yardım Toplama Kanunu Tasarısı, Yardım Toplama Kanunu'na dair düzenlemelerin yanı sıra; Dernekler Kanunu ve Medeni Kanun kapsamında bir dizi değişikliği içermektedir. Tasarı ile Sivil Toplum Konseyi, Sivil Toplum Kurulu kurulmasına dair oldukça önemli düzenlemeler de yer almaktadır.
- 2013 yılında Dernekler Yönetmeliği'nin bazı maddelerinde derneklerin tutmak zorunda olduğu defterlere ilişkin bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu düzenleme dernekler açısından bir rahatlatma getirmekle birlikte yeterli değildir.
- 2013 ve 2014 yıllarında faal dernek ve yeni vakıf sayılarındaki artış devam etmiştir.
- Dernek ve vakıfların üye sayıları 2013 ve 2014 yıllarında artmıştır. Bu artışa rağmen, Türkiye'de sivil topluma katılım Avrupa ülkelerinin oldukça gerisindedir.

Türkiye'de STK'ların yapılarına bakıldığında özellikle dernek ve vakıf adı altında örgütlendikleri görülmektedir. Türkiye'de STK'lara dair istatistikler incelendiğinde aşağıdaki veriler ortaya çıkmaktadır:

- Faal dernek sayıları 97.966 (2013), 104.066 (2014)
- Derneklerin üye sayıları 9.885.479 (2013), 10.132.412 (2014)
- Vakıfların üye sayıları 1.063.479 (2013), 1.088.206 (2014)
- Derneklerin gönüllü sayıları 75.450 (2013), 15.047 (2014)
- Vakıfların gönüllü sayıları 1.107.845 (2013), 1.021.801 (2014)
- Derneklerde ücretli çalışan sayısı 33.783 (2013), 35.515 (2014)
- Vakıflarda ücretli çalışan sayısı 17.195 (2013), 16.773 (2014)

Türkiye nüfusunun yaklaşık %13'ü dernek üyesidir. Türkiye'de her 747 kişiye bir dernek düşmektedir. 2013 yılında dernek ve vakıflardaki toplam ücretli çalışan sayısı aynı yıl içinde istihdama katılan kişi sayısının %0,02'ni oluşturmaktadır. 2013 yılında dernek ve vakıflarda çalışan sayısı 50.978'dir. Dernek ve vakıfların personel giderleri için harcadıkları toplam miktar ise 1.105.275.423 Türk lirasıdır (Sivil Toplum İzleme Raporu, 2015, s. 2).

4. TÜRKİYE'DE BİLGİ HİZMETLERİNE YÖNELİK FAALİYET GÖSTEREN STK'LAR

Türkiye'de pek çok alanda yer alan STK'lar vardır. Bu STK'ların bir kısmı hem ulusal hem de uluslararası düzeyde faaliyet gösterirken; diğerleri ise sadece bölgesel ve/veya yerel düzeyde faaliyet göstermektedir. Bunlardan biri olan, bilgi hizmetlerine ve mesleki hakların savunulmasına yönelik olarak oluşturulmuş kütüphanecilik, arşivcilik ve dokümantasyon ve enformasyon alanlarını içeren STK'ların öne çıkanlarının, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde faaliyetlerini sürdürdüklerini ve bu doğrultuda yapılandıkları görülmektedir. Özellikle etkinliklerinin ulusal ve uluslararası boyutları ve kapsayıcılıkları dikkate alınarak, araştırmanın amacı ve kapsamı doğrultusunda belirlenmiş ve dernek adı altında örgütlenmiş olan STK'lar şunlardır:

4.1. Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD)

Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD), Türk kütüphanecilerini bir meslek örgütünün çatısı altında toplamak, seslerini duyurabilecekleri, sorunlarını tartışabilecekleri, onlara çözüm yolları arayabilecekleri, dostluk ve dayanışma topluluğu oluşturacakları bir ortam yaratmak amacıyla 19 Kasım 1949 tarihinde Adnan Ötüken öncülüğünde kurulmuştur. TKD kuruluşundan 26 yıl sonra, 26 Şubat 1975 tarihinde kamu yararına çalışan dernek statüsünü kazanmıştır. 1996 yılında yapılan genel kurulda meslek ahlak ilkeleri kabul edilerek üyelere duyurulmuştur. Dernek, kuruluşu sırasında ortaya koyduğu 'kütüphanecilik, bilgi bilim ve arşivcilik alanlarında bilimsel ve mesleki yayınlar' yapmak amacına 3 yıl sonra ulaşmış ve 1952 yılında Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni'ni (TKDB) yayınlamaya başlamıştır. 1987 yılında adı Türk Kütüphaneciliği (TK) olarak değiştirilen dergi halen üç ayda bir yayınlanmaktadır (Tarihçe, 2017).

Derneğin misyonu, bilgi hizmetleri alanında katılımcı ve paylaşımcı bir anlayış ve dayanışmayla, kütüphanecilik mesleğinin toplumdaki farkındalığını arttırarak geliştirilmesi ve güçlendirilmesine öncülük etmek ve etik kurallar çerçevesinde, bilgiye özgürce erişimi, okuma alışkanlığını ve yaşam boyu öğrenmeyi desteklemek olarak belirlenmiştir (Misyonumuz, 2017). Ayrıca derneğin IFLA ve LIBER gibi uluslararası üyelikleri de vardır.

4.2. Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği (ÜNAK)

Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği (ÜNAK), bilgi ve belge yönetimi alanında yapılan araştırma, çalışma ve gelişmeleri izlemek, bu alanda verilen hizmetlerin niteliğinin çağdaş boyutlarda geliştirilmesine yardımcı olmak, bu alandaki sorunları irdeleyerek çözüm önerileri geliştirmek, çalışan bireylerin mesleki gelişimlerine katkı sağlamak ve Türkiye'nin toplumsal ve kültürel gelişimini desteklemek amaçlarını gütmektedir. Dernek, özellikle üniversite ve araştırma kütüphaneleri,

dokümantasyon ve enformasyon merkezleri ve özel kütüphanelere yönelik olarak 1991 tarihinde Ankara'da kurulmuştur. Bilimsel etkinlikler, yayımladığı raporlar ve çalışmalarla ÜNAK, Türkiye'de kütüphanecilik ve bilgi bilim alanındaki gelişme ve sorunların geniş kitlelere duyurulmasında önemli bir rol ve görev üstlenmiştir. Nisan 2000 tarihinde, kuruluşundan bu yana hedeflediği, *Bilgi Dünyası* adlı bilimsel hakemli dergi ÜNAK'ın resmi yayın organı olarak yayın hayatına başlamıştır (Tarihçe, 2017).

4.3. Türk Arşivciler Derneği

Dernek, 1998 Nisan ayında Osmanlı Arşivi çalışanları tarafından Tüm Arşivciler Derneği adıyla kurulmuştur. Kurulduğu günden itibaren Türkiye'de arşivcilik mesleğinin tanıtımı, meslek mensuplarının sosyal saygınlığının artırılması ve kurumların arşiv hizmetlerine rehberlik çalışmaları yanı sıra Osmanlı Türkçesi eğitim seminerleri düzenlemek suretiyle arşiv malzemesinin okunup değerlendirilebilme becerisini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmaktadır. 2006 yılında derneğin adı "Türk Arşivciler Derneği" olarak değiştirilmiştir (Hakkımızda, 2017). Dernek, *Arşiv Dünyası* başlıklı bilimsel bir dergi yayınlamaktadır.

4.4. Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu Derneği (ANKOS)

Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Derneği (ANKOS), 2012 tarihinde Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinin işbirliği ve dayanışma içinde hareket etmelerine aracılık ederek daha az maliyetle daha çok bilgi kaynağı temin etmelerini sağlamak amacıyla kurulmuştur. Derneğin vizyonu ve misyonu, Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinin işbirliği olanaklarını en üst düzeyde kullanmalarına aracılık etmek suretiyle, üniversite kütüphanelerinin günümüz ve geleceğin ihtiyaçları ile şekillenen uluslararası standartlarda bilgiye erişim yolundaki çalışmalarına öncülük etmek ve bilgiye erişimde fırsat eşitliği yaratma olarak belirlenmiştir (Vizyonumuz, 2017).

4.5. Okul Kütüphanecileri Derneği

2010 yılında kurulan derneğin misyonu, çağdaş eğitim kurumlarında kütüphane, bilgi ve medya merkezleri ile burada çalışan kütüphanecilerin yaşam boyu öğrenme etkinliği içinde ulusal çapta yer almasını sağlamak ve her öğrencinin öğrenmeyi öğrenirken çağdaş kütüphane hizmetlerinden faydalanabilmesi için gereken her türlü çalışmayı gerçekleştirmekte önder olmak olarak belirlenmiştir. Vizyonu ise, ulusal ve uluslararası düzeyde okul kütüphanecilerinin tanıtımı, gelişimi ve işbirliğini teşvik edici yayın, toplantı, eğitim çalışmaları düzenleyerek onları ve bağlı bulundukları kütüphane, bilgi ve medya merkezlerini, eğitim alanında yer alan her türlü paydaş ile birlikte çalışmalarını sağlayacak şekilde örgütleyip öğrencilerin yaşam boyu

öğrenmede vazgeçilmez araçlarından biri haline getirmektedir (Tarihçe, 2017).

4.6. Avrasya Kütüphaneciler Derneği

Derneğin misyonu, Avrasya coğrafyasında kütüphanecilik meslek mensuplarının bölgesel örgütlenmesine, işbirliğine, yardımlaşmayla ortak anlayış geliştirmelerine, mesleğe ve bilime katkı sağlamaktır. Vizyonu ise, kütüphanecilik mesleğinde uluslararası bir marka olarak, çalışmaları ve topluma sunduğu hizmetlerle Avrasya'ya, Türk Dünyası'na bilime ve insanlığa önderlik ve örneklik eden, "uluslararası düzeyde saygın ve tanınan bir meslek birliği" olmaktır (Misyonumuz, 2017).

4.7. Balkan Kütüphaneciler Derneği

Dernek, Türkiye, Sırbistan, Kosova, Romanya, Bulgaristan ve Bosna-Hersek'in aralarında bulunduğu 6 ülkeden 10 kurum temsilcisiyle 29 Temmuz 2009'da kurulmuştur. Balkan Kütüphaneler Birliği, Balkanlarda faaliyette bulunan devlet, halk, üniversite, araştırma ve özel kütüphaneler arasındaki işbirliğinin artırılmasıyla Balkan ülkeleri kütüphanelerindeki koleksiyonların paylaşımı doğrultusunda kaynaklara ortak erişimi amaçlayarak bilgi ve belge yönetimini ve arşivler ile ilgili alanlardaki faaliyetlerde kalitenin yükseltilmesini hedeflemiştir (Zogo, 2014, s.211-212).

5. YÖNTEM

Betimleme ve istatiksel yöntemlerden yararlanılarak yapılan bu çalışmanın kuramsal kısmı belgesel tarama tekniği sonucu oluşturulmuştur. Türkiye'de sivil toplum alanında örgütlenme özgürlüğü yalnızca dernek veya vakıf tüzel kişilikleri ile tanımlanmaktadır. Bu bağlamda sivil alanda faaliyet gösteren platform, inisiyatif, öğrenci kulübü ve kâr amacı gütmeyen şirket gibi farklı örgütlenmeler tanımlanmadığı için bilgi hizmetlerine yönelik bu tür oluşumlar çalışma kapsamına alınmamıştır. Çalışmada kullanılan veriler anket tekniği yoluyla elde edilmiştir. Bu doğrultuda ulusal ve uluslararası çalışmaları ve etkinlikleri dikkate alınarak bilgi hizmetlerine yönelik teşekkül etmiş çalışma kapsamında yer alan STK'ların yöneticilerine 2017 yılı Şubat ayında anket uygulanmıştır. Anket, Google Docs aracılığıyla yöneticilere gönderilmiş ve tüm yöneticiler eksiksiz bir şekilde yanıtlamışlardır. Uygulanan ankette yer alan sorular şunlardır:

- Bilgi hizmetlerine yönelik yürütülen faaliyetler nelerdir?
- STK'ların hedef kitlesi kimlerdir?
- Yürürlükteki mevzuatın faaliyetleri etkileme durumu hangi seviyededir?
- Finans desteği alınan temel ekonomik kaynaklar nelerdir?
- Kamu kurum ve kuruluşlarıyla yürütülen ortak projeler var mıdır?

- Bilgi hizmetlerine yönelik iletişim ve halkla ilişkiler faaliyetleri nelerdir?
- STK'ların başka il ve ilçelerde şubeleri var mıdır?
- İletişim ve halkla ilişkiler faaliyetlerini tasarlayıp yürütürken izlenen stratejiler nelerdir?
- Ekonomik koşulların bilgi hizmetlerine yönelik çalışmaları etkileme durumu nasıldır?
- STK'ların bilgi hizmetlerine yönelik yürüttükleri projelerin başarılarını değerlendirme ölçütleri nelerdir?
- Bilgi hizmetlerine yönelik yürütülen çalışmalarda kullanılan araçlar hangileridir?
- Mesleki ve bilimsel etkinlikler adına neler yapılmaktadır?
- STK'lar bilgi hizmetlerinde çalışan personelin haklarını savunmak adına neler yapmaktadır?
- STK'lar mesleki çalışmaları çağdaş düzeye ulaştırmak için neler yapmaktadır?
- STK'ların siyasal yönetim karşısında etkinlikleri hangi noktadadır?
- STK'lar bilgi hizmetlerine yönelik plan, program ve politika üretimine ve hazırlanmasına katkıda bulunmak için neler yapmaktadır?
- STK'ların bilgi hizmetlerine yönelik faaliyetleri kapsamında yaşadıkları temel sorunlar nelerdir?

Ankette toplam 17 soru yer almaktadır. Bu soruların 11'i kapalı uçlu 6'sı ise açık uçlu soru şeklindedir. Yöneticilerin tamamı anketi yanıtlamıştır. Anket verilerinin değerlendirilmesinde SPSS'in 21. sürümünden yararlanılmıştır.

6. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Çalışma kapsamında yer alan ve Türkiye'de bilgi hizmetlerine yönelik oluşturulmuş ulusal ve uluslararası düzeyde etki oranları yüksek olan ve dernek adı altında örgütlenen toplam 7 STK'nın yöneticilerinin tümü anketi yanıtlamıştır. Yanıtlanan anketler ile söz konusu STK'ların hizmetlere yön verme ve mesleki olarak bilgi uzmanlarının haklarını savunma noktasında etkinliklerinin neler olduğuna yönelik bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulgular aşağıda değerlendirilmiştir.

***Tablo 1*:** Bilgi Hizmetleri Alanında Yürütülen Faaliyetler

	N	%
Konferans, seminer, sempozyum, kongre vb. gibi bilimsel etkinlikler düzenlemek	6	85,7
Mesleki kitap, dergi vb. gibi yayınlar çıkarmak	5	71,4
Bilgi uzmanlarına yönelik mesleki ve sosyal etkinlikler düzenlemek	7	100
Halkın bilinçlenmesine yönelik sosyal etkinlikler düzenlemek	4	57,1

Tablo 1'de söz konusu STK'ların bilgi hizmetleri alanında yürüttükleri faaliyetlere yer verilmiştir. Bulgulara göre STK'ların tamamı bilgi uzmanlarına yönelik mesleki ve sosyal etkinlikler düzenlemektedir. Ayrıca STK'ların önemli bir kısmı ayrıca konferans, seminer, sempozyum, kongre vb. gibi bilimsel etkinlikler de düzenlemektedir. Halkın bilinçlenmesine yönelik sosyal etkinliklerin düzenlenmesi ise, %57,1'lik bir oranla düşük kalmıştır. STK'ların önemli bir kısmının mesleki ve bilimsel yayınlar çıkardıkları anlaşılmaktadır.

***Tablo 2*:** STK'ların Hedef Kitlesi

	N	%
Bağış yapanlar	0	0
Gönüllüler	2	28,6
Mesleki eğitim desteğine ihtiyaç duyanlar	4	57,1
Bilgi uzmanları	7	100
Akademisyenler	5	71,4

Tablo 2'de STK'ların hedef kitlesi belirlenmiştir. Elde edilen verilere göre STK'ların tamamının bilgi uzmanlarını hedef kitlesi olarak saptadığı anlaşılmaktadır. Akademisyenler ise, STK'ların en fazla bilgi hizmeti sundukları grup arasındadır. Bununla birlikte mesleki eğitime ihtiyaç duyanların da önemli bir kısmının hedef kitlede yer aldığı anlaşılmaktadır. Buna karşılık bağış yapanlar, bilgi hizmeti sunulan hedef kitlesi arasında yer almamaktadır.

Tablo 3: Yürürlükteki Mevzuatın Faaliyetleri Etkileme Durumu

	N	%
Kolaylaştırmaktadır	0	0
Etkilememektedir	6	85,7
Sınırlamaktadır	1	14,3

Tablo 3'de STK'lar ile ilgili yürürlükteki mevzuatın STK'ların faaliyetlerini etkileme durumu incelenmiştir. Verilere göre bilgi hizmeti sunan STK'ların 6'sı (%85,7) yürürlükteki mevzuatın faaliyetlerini etkilemediği görüşünü bildirmişlerdir. 1'i ise (%14,3) yürürlükteki mevzuatın faaliyetleri sınırladığı görüşünü ileri sürmüştür. Buna karşın STK'ların tamamı yürürlükteki mevzuatın faaliyetleri kolaylaştırmadığı görüşünü bildirmiştir.

Tablo 4: Faaliyetleri Finanse Eden Temel Ekonomik Kaynaklar

	N	%
Bağış	6	85,7
Üye aidatı	5	71,4
Merkezi yönetim	1	14,3
Yerel yönetim	0	0
Özel şirket	3	42,9
Avrupa Birliği fonları	0	0
Yayın gelirleri	2	28,6
Diğer	2	28,6
• Etkinliklere destekleyici olan firmalar	1	14,3
• Herhangi bir gelir bulunmamaktadır	1	14,3

Tablo 4'de STK'ların faaliyetlerini finanse eden temel ekonomik kaynakların neler olduğu belirlenmiştir. Elde edilen verilere göre bağışlar ve üye aidatları ekonomik kaynaklar olarak öne çıkmıştır. Özel şirketlerden alınan destek ise (%42,9) olarak tespit edilmiştir. Yayın gelirleri ve merkezi yönetimden alınan destekler de yine STK'ların faaliyetlerini yürütürken sağladıkları ekonomik kaynaklar arasında yerlerini almışlardır. STK'lar, yerel yönetimden ve Avrupa Birliği fonlarından hiçbir destek almadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 5: Kamu Kurum ve Kuruluşlarıyla Yürütülen Ortak Projeler

	N	%
Ortak proje yürütülmektedir	3	42,9
Ortak proje yürütülmemektedir	4	57,1

Tablo 5'de STK'ların diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ortak olarak yürütülen projelerin var olup olmadığı, var ise bunların neler olduğu belirlenmiştir. Verilerden STK'ların %57,1'inin diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla devam eden ve biten olmak üzere ortak projeler yürütmediklerini buna karşılık %42,9'unun ise ortak projelerde yer aldıkları saptanmıştır.

Tablo 6: Bilgi Hizmetlerine Yönelik İletişim ve Halkla İlişkiler Faaliyetleri

	N	%
Hedef kitleye ulaşma faaliyeti	2	28,6
Gönüllülere ulaşma faaliyeti (Gönüllü insan kaynağı sağlama)	0	0
Kuruluşun olumlu imajının oluşturulması ve/veya benimsetilmesi	2	28,6
Kitle iletişim araçlarında yer alma faaliyeti	4	57,1
Kamuoyuna bilgi verme faaliyeti	2	28,6
Kriz yönetimi	0	0

Tablo 6'da STK'ların iletişim ve halkla ilişkiler faaliyetlerine yer verilmiştir. Verilere göre STK'lar iletişim ve halkla ilişkiler faaliyetlerini yürütürken en fazla kitle iletişim araçlarını tercih etmektedir. Bununla birlikte STK'lar, kuruluşlarının olumlu imajının oluşturulması ve/veya benimsetilmesini, kamuoyuna bilgi vermeyi ve hedef kitleye ulaşmayı da iletişim ve halkla ilişkiler faaliyetleri arasında değerlendirmektedir.

Tablo 7: STK'ların Başka İl ve İlçelerde Şubelerinin Bulunma Durumu

	N	%
Şube bulunmaktadır	5	71,4
Şube bulunmamaktadır	2	28,6

Tablo 7'de STK'ların ulusal etkinliklerinin ölçülmesi amacıyla bulundukları il haricinde başka il ve ilçelerde şubelerinin var olup olmadığı incelenmiştir. Elde edilen verilere göre STK'ların %71,4'ünün şubesi bulunmakta; buna karşılık %28,6'sının ise şubesi bulunmamaktadır. Bu durum bazı STK'ların büyük oranda ulusal düzeyde hizmet verdiklerini göstermektedir.

Tablo 8: Bilgi Hizmetlerine Yönelik İletişim ve Halkla İlişkiler Faaliyetlerini Tasarlayıp Yürütürken İzlenen Stratejiler

	N	%
Merkeze bağlı ve onun yol gösterdiği biçimde bir strateji izlerler	5	71,4
Bağımsız olarak hareket ederler	0	0
Yukarıda belirtilen her iki stratejiyi de gerektiğinde uygularlar	1	14,3
Diğer	1	14,3

Tablo 8'de STK'ların iletişim ve halkla ilişkiler faaliyetlerini tasarlayıp yürütürken izledikleri stratejiler yer almaktadır. Verilere göre STK'ların önemli bir kısmı merkeze bağlı ve merkezin yol gösterdiği biçimde bir strateji izlemektedir. Faaliyetlerini yürütürken bağımsız olarak hareket eden herhangi bir STK ise bulunmamaktadır.

Tablo 9: Ekonomik Koşulların Bilgi Hizmetlerine Yönelik Çalışmaları Etkileme Durumu

	N	%
Olumlu etkilemektedir	2	28,6
Olumsuz etkilemektedir	5	71,4

Tablo 9'da ekonomik koşulların bilgi hizmetlerine yönelik çalışmaları etkileme durumu incelenmiştir. Elde edilen verilere göre STK'ların büyük bir bölümü ekonomik koşulların, yürütülen çalışmaları ve uygulamaları olumsuz etkilediği görüşündedir. Olumlu görüş bildirenlerin oranı ise %28,6 olarak saptanmıştır.

Tablo 10: STK'ların Bilgi Hizmetlerine Yönelik Yürüttükleri Faaliyetlerin Başarılarını Değerlendirilme Ölçütleri

	N	%
Ulaşılan bağışçı sayısı	0	0
Ulaşılan gönüllü sayısı	3	42,9
Ulaşılan yararlanıcı / eğitim desteği alan kişi sayısı	5	71,4
Medyada çıkan haber sayısı	1	14,3
Diğer		
• Konferans katılımcı sayısı	1	14,3

Tablo 10'da STK'ların bilgi hizmetlerine yönelik yürüttükleri faaliyetlerin başarısını değerlendirirken dikkate aldıkları ölçütler yer almaktadır. Veriler, STK'ların başarılarını değerlendirmede en çok ulaşılan yararlanıcı/eğitim desteği alan kişi sayısını dikkate aldıklarını, bununla birlikte ulaşılan gönüllü sayısına da öncelik verdikleri tespit edilmiştir. Yürütülen faaliyetlerle ilgili medyada çıkan haber sayısı ve faaliyetler ile ilgili gerçekleştirilen konferanslara katılan katılımcı sayısı düşük olsa da, bunun başarıyı değerlendirmede dikkate alınan diğer ölçütler arasında yer aldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 11: Bilgi Hizmetlerine Yönelik Yürütülen Faaliyetlerde Kullanılan Araçlar

	N	%
Basın bildirisi	0	0
Basılı araçlar (Afiş, el ilanı, bülten, kitap, dergi, broşür vb.)	2	14,3
Yayın araçları (Radyo, televizyon, film vb.)	0	0
Yeni iletişim teknolojileri (Web sitesi, sosyal medya araçları vb.)	5	71,4
Sergi, toplantı, festival vb.	0	0
Seminer, konferans, tartışma vb.	2	14,3
Yüz yüze iletişim (ev ve iş yeri ziyaretleri)	0	0

Tablo 11'de STK'ların bilgi hizmetlerine yönelik yürüttükleri faaliyetlerde kullandıkları araçlar belirlenmiştir. Elde edilen verilere göre STK'lar bilgi hizmetlerini yürütürken en çok yeni iletişim teknolojilerini (web sitesi, sosyal medya araçları vb.) kullanmaktadır. Aynı zamanda STK'ların hepsinin bir web sitesi bulunmaktadır. Bu bağlamda STK'lar yürüttükleri çalışmaları duyurmada web sitelerini de önemli bir araç olarak kullanmaktadır sonucuna varılabilir. Bunu takiben bilgi hizmetlerini yürütürken ve düzenlerken kullanılan araçlardan biri olan basılı araçların kullanımı ve seminer, konferans ve tartışma gelmektedir.

Mesleki ve bilimsel etkinlikleri yürütülebilmek adına neler yapıldığına dair STK'lardan alınan yanıtlar şunlardır;

Her yıl kütüphanecilik haftasını düzenli olarak kutlamak, okuma kültürüne katkı ödülleri vermek, yıllık toplantılar yapmak, yayın çıkarmak, düzenli aralıklarla konferans, sempozyum, panel vb. gibi bilimsel etkinlikler düzenlemektir.

Alınan yanıtlar değerlendirildiğinde ilgili STK'ların bilgi hizmetlerine yönelik olarak düzenli etkinlikler ortaya koydukları anlaşılmaktadır. Bu etkinliklerle tipik bir STK örneği sergilemektedirler.

Türkiye'de bilgi hizmetleri alanında çalışmakta olan personelin haklarını savunmak adına STK'ların ne tür etkinlikler yaptığına yönelik soruya verilen yanıtlar şunlardır;

- İlgili bakanlıklarla görüşme yapmak,
- Kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği içerisinde bulunmak,
- Arşiv kurumlarında çalışan personel için Arşivcilik Kanununun çıkarılmasına yönelik bir Arşiv Kanunu taslağı hazırlamak. Bu taslağın kanunlaşabilmesi için yetkililerle görüşmelerde bulunmak ve bu kanun taslağı ile ilgili kamuoyunu bilgilendirmektir.

Yanıtlar incelendiğinde STK'ların bilgi hizmetleri alanında çalışan kişilerin mesleki ve özlük haklarını koruma adına çalışmalar yaptıkları anlaşılmaktadır.

STK'ların, mesleki çalışmaları çağdaş düzeye ulaştırmak için neler yaptıklarına ilişkin soruya verdikleri yanıtlar şunlardır;

- Seminer, sempozyum ve çalıştay düzenleme,
- Kamu ve özel kurum ve diğer STK'larla işbirliği yapma,
- Uluslararası kuruluşlarla işbirliğine girme,
- Mesleki toplantılar yapma,
- Mesleki bilimsel dergiler çıkarma,
- Özel sektör ve kamu kurum ve kuruluşlarına yönelik arşivcilik ve kütüphanecilik dersleri ve/veya kursları düzenleme,
- Konuyla ilgili danışmanlık hizmeti sunma gibi çalışmalar yapmaktır.

Yanıtlar incelediğinde STK'ların mesleki-bilimsel toplantı ve etkinlikler yaptıkları görülmektedir. Bu durumun ilgili STK'ların hem çağdaş gelişmeleri takip etmek ve duyurmak, hem de kurumsal ve mesleki sorunları tartışmak ve çözüm önerileri üretmek istemelerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

STK'ların siyasal yönetim karşısında etkinliklerinin hangi noktada bulunduğuna yönelik soruya verilen yanıtlar şunlardır;

Bilgi uzmanlarının haklarının savunulması ve taleplerinin yerine getirilmesi için siyasal iradeden bağımsız çalışmalar yapılmamaktadır. Ayrıca STK'ların siyasal yönetim karşısında genelde pasif ve yeterince etkin olmadıkları anlaşılmaktadır. Yanıtlar değerlendirildiğinde söz konusu STK'ların siyasal yönetim karşısında çok fazla etkin olmadığı söylenebilir.

STK'ların bilgi hizmetlerine yönelik plan, program ve politika üretimine ve hazırlanmasına katkıda bulunmak için neler yaptığı sorusuna verilen yanıtlar aşağıda yer almaktadır. Bunlar;

Okul kütüphaneleri ilke ve standartlarının belirlenmesi, bilgi hizmetlerine yönelik stratejik planların hazırlanması, yıllık toplantıların düzenlenmesi ve yayın çıkarmadır. Yanıtlar incelendiğinde ilgili STK'ların bilgi hizmetlerine yönelik olarak önemli çalışmalar ortaya koydukları görülmektedir.

STK'ların bilgi hizmetlerine yönelik uygulamaları kapsamında yaşadığı temel sorunlar nelerdir sorusuna verilen yanıtlar sorunlar bağlamında şu noktalarda toplanmaktadır;

Temel sorunlar bütçe yetersizliği, bürokrasinin ve siyasal mekanizmaların istenilen şekilde işlememesidir. Yanıtlardan anlaşıldığı gibi STK'ların en önemli sorunları bütçe ve bürokratik engellerdir. Bu durum

STK'ların işleyişini ve faaliyetlerini olumsuz etkilemekte, yeterince etkin bir konuma gelmelerini önlemektedir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sivil toplum anlayışının bir sonucu olarak ortaya çıkan ve resmi yönetim sisteminin dışında kalan, doğası gereği sahip olduğu yasal haklar doğrultusunda sosyal, kültürel, siyasi, hukuki ve çevresel konular üzerinde gönüllülük esasına göre çalışmalar yürüten örgütlenmeler şeklinde ortaya çıkan STK'lar, demokratik ve çağdaş toplum olmanın bir gereği olarak kabul edilmektedir. Ülkemizde neredeyse her alanda olduğu gibi bilgi hizmetleri alanında da var olan ve mesleki hakları savunma, koruma, çağdaş noktaya taşıma ve hizmetlere yönelik çalışmalar ortaya koyma adına çeşitli etkinlikler düzenleyen ulusal ve uluslararası çapta etkileri olan STK'lar mevcuttur. Bu STK'lar dernek adı altında faaliyetlerini sürdürmekte, ülkemizde yürütülen bilgi hizmetlerinin temel paydaşları arasında sayılmaktadır. Bu kuruluşlar özellikle çeşitli bilimsel toplantılar düzenleme, bilimsel ve mesleki yayınlar çıkarma ve bilgi uzmanlarının özlük hakları ile ilgili olumlu çalışmalar yapma gibi önemli noktalara odaklanmıştır. Çalışmada söz konusu kuruluşların etkinliklerinin hangi noktada olduğu; kendilerinin sahip olduğu demokratik hakların, çözüm üretme ve çözüme katkıda bulunma noktasında nasıl kullanıldığı ve mesleki çalışmalar adına neler yaptıkları vb. gibi konular incelenmiştir. Bu doğrultuda elde edilen bulgulara göre aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- STK'lar bilgi uzmanlarına ve bilgi hizmetlerine yönelik olarak hem mesleki ve sosyal hem de konferans, seminer, sempozyum, kongre vb. gibi bilimsel etkinlikler düzenlemektedir. Ayrıca halkın bilinçlenmesine yönelik de etkinlikler ortaya koymaktadırlar.
- STK'ların hedef kitlesinin tamamını bilgi uzmanları oluşturmaktadır. Bununla birlikte akademisyenler de hedef kitle arasında yer almaktadır.
- Yürürlükteki mevzuat STK'ların faaliyetlerini çoğunlukla olumsuz etkilememektedir. Buna karşın bazı mevzuat faaliyetleri sınırlamaktadır.
- STK'ların finans kaynağını çoğunlukla bağışlar ve üye aidatları oluşturmaktadır. Ayrıca merkezi yönetimden çok az finansal destek almaktadırlar. Özel şirketler ve yayın gelirleri de ekonomik katkı sağlamaktadır.
- STK'ların %57,1 oranı kamu kurum ve kuruluşlarıyla ortak projeler yürütmemektedir. Ayrıca STK'ların bir kısmı faaliyetlerinde ve projelerinde kamu desteği almamaktadır.
- STK'ların önemli bir kısmı bilgi hizmetlerini yürütürken ve düzenlerken iletişim ve halkla ilişkiler faaliyetlerine yönelik olarak kitle iletişim araçlarını kullanmamaktadır. Buna karşın hizmetlerini

yürütürken en çok web sitesi, sosyal medya araçları vb. gibi yeni iletişim teknolojilerinden yararlanmaktadır.

- STK'ların beşinin diğer illerde ve ilçelerde şubeleri bulunmamaktadır.
- STK'ların önemli bir kısmı, bilgi hizmetlerine yönelik iletişim ve halkla ilişkiler faaliyetlerini yürütürken stratejilerini, merkeze bağlı bir şekilde ortaya koymaktadır.
- STK'ların tamamının bir web sitesi bulunmaktadır.
- STK'ların tamamı bilgi hizmetlerine yönelik mesleki ve bilimsel yayınlar çıkarmaktadır.
- STK'lar bilgi hizmetleri alanında çalışan kişilerin mesleki ve özlük haklarını korumak için siyasi iradeyle görüşmeler yapmakta ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmaktadır.
- STK'lar siyasal yönetim karşısında genelde pasifler ve yeterince etkin değiller.
- STK'lar bilgi hizmetlerine yönelik plan, program ve politika üretme konusunda çeşitli çalışmalar yapmaktadır ayrıca bunların bir kısmını uygulamaya geçirmektedir.
- STK'ların temel sorunları bütçe ve bürokratik engeldir.

Bu çalışmada bilgi hizmetlerine yönelik olarak oluşturulmuş STK'ların siyasal yönetim karşısında genelde pasif ve yeterince etkin olmadıkları belirlenmiş bununla birlikte temel sorunlarının bütçe ve bürokratik engel olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın bir STK olarak yerine getirmek zorunda oldukları görevleri uygulama konusunda etkin oldukları söylenebilir. Bu çalışmanın sonuçları doğrultusunda sunulan öneriler aşağıdadır.

- Yürürlükteki mevzuatın STK'ların faaliyetlerini destekleyecek ve daha etkin bir konuma gelmelerini sağlayacak şekilde düzenlenmesi sağlanmalıdır. Ayrıca mevzuat politik belgelerle tanımlanmalıdır.
- STK'lar için bürokratik engelin ortadan kalkmasına yönelik mevzuat destekli çalışmalar yapılmalıdır. Bu durum STK'ların temsil ettiği kitlenin haklarını savunmalarını ve yapmaları gereken görevleri kolaylaştıracaktır.
- STK'ların, devletten bağımsız kurumlar olmalarına karşın, demokratik kurumlar ve demokrasinin vaz geçilmez unsurlarından oldukları, bu açıdan faaliyetlerini daha etkin bir şekilde yürütebilmeleri için ekonomik olarak siyasi irade tarafından da desteklenmeleri sağlanmalıdır.
- Ekonomik açıdan güçlü olabilmeleri için devlet dışı yapılardan mali destek sağlanmasına yönelik sponsorluk çalışmaları ve üye sayısının artırımı yapılmalıdır.

- STK'lar bireysel ve mesleki hakları savunmak, ayrıca bilgi hizmetlerine yönelik olarak etkin çalışmalar yapmak için kamu ve özel sektördeki kurumlarla işbirliği yapmalıdır.
- STK'ların bilgi hizmetlerine yönelik etkinliklerini ulusal çapta yürütebilmelerine katkı sağlayacak şubeleri faaliyete geçirmeleri gereklidir.
- Bilgi hizmetlerine yönelik olarak hâlihazırda faaliyet sürdüren STK'ların tamamı dernek adı altında teşekkül etmiştir. Dolayısıyla dernek yapılanması dışında STK'ların da oluşturulmasına çalışılmalıdır.

KAYNAKLAR

Alyakut, B. (2013). *Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları İçin Stratejik Yönetim*. İstanbul: Cinius Yayınları.

Anjum, T. (2010). Historical Trajectory of The Development of The Concept of Civil Society in Europe: From Aristotle To Gramsci. *Journal of Political Science, 17* (2), 147-160.

Aslan, M. ve Kaya, G. (2004). 1980 Sonrası Türkiye'de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 5* (1), 213-223.

Bobbio, N. (2004). Gramsci ve Sivil Toplum Kavramı. (J. Keane, Der.). (A. Çiğdem vd., Çev.). *Sivil Toplum ve Devlet: Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar* içinde (91-118). Ankara: Yedi İklim Yayınları.

Cohen, J. L. ve Arato, A. (1994). *Civil Society and Political Theory*. New York: Massachusetts Institute of Technology.

Çaha, Ö. (2006). *İş Dünyası ve Sivil Toplum*. İstanbul: TUSKON.

Doğan, İ. (2002a). *Sivil Toplum Anlayışı ve Siyasal Sistemler*. Ankara: Barış Platin Kitabevi.

Doğan, İ. (2002b). *Özgürlükçü ve Totaliter Düşünce Geleneğinde Sivil Toplum*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Hakkımızda, (2017). 15 Eylül 2017 http://www.arsivder.org.tr/yazilar.aspx?id=9

Keane, J. (2004). Sivil Toplum İle Devlet Arasındaki Ayrımın Kökenleri ve Gelişimi. (J. Keane, Der.). (A. Çiğdem vd., Çev.). *Sivil Toplum ve Devlet: Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar* içinde (47-90). Ankara: Yedi İklim Yayınları.

Kumar, K. (1993). Civil Society: An Inquiry into The, Usefulnes of An Historical Term. *The British Journal of Sociology, 44* (3), 375-395.

Lavalette, M. ve Ferguson, I. (2007). Democratic Language and Neo-Liberal Practice: The Problem with Civil Society. *International Social Work, 50* (4), 447-459.

Lewis, D. ve Kanji, N. (2009). *Non-Governmental Organizations and Development*. New York: Taylor&Francis e-Library.

Marx, K. ve Engels, F. (2013). *Alman İdeolojisi*. (T. Ok ve O. Geridönmez, Çev.). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Masterson, G. (2007). *Defining Civil Society in The Context of The African Peer Review Mechanism*. Retrieved September, 16, 2017

fromhttps://www.eisa.org.za/aprm/pdf/Resources_Bibliography_Masterson3.pdf

Misyonumuz. (2017). 16 Eylül 2017, http://avrasyakutuphanecilerbirligi.org/misyon-vizyon.html

Misyonumuz-Vizyonumuz. (2017). 16 Eylül 2017, http://www.kutuphaneci.org.tr/misyonumuz-vizyonumuz

Misyon & Vizyon. (2017). 17 Eylül 2017. http://www.arsivder.org.tr/yazilar.aspx?id=3

Nelson, J. (2007). *The Operation of Non-Governmental Organizations (Ngos) in A World of Corporate And Other Codes of Conduct*. 10 Eylül 2017 from http://www.hks.harvard.edu/m-rcbg/CSRI/publications/workingpaper_34_nelson.pdf

Özden, K. (2008). Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları. A. Coşkun (Ed.). *Sivil Toplum Kuruluşlarında Yönetim* içinde (11-27). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Schwenger, vd. (2014). Non-Governmental Organizations: Strategic Management for A Competitive World. *Journal of Business Strategy*, *35* (4), 11-19.

Sivil Toplum İzleme Raporu 2013-2014. (2015). *Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarına Dair İstatistikler*. 20 Eylül 2017, http://www.tusev.org.tr/usrfiles/files/Izleme_Raporu_Veri_Brosuru.pdf

Sivil Toplum İzleme Raporu 2013-2014: Yönetici Özeti. (2015). 20 Eylül 2017. http://www.tusev.org.tr/usrfiles/files/Izleme_Raporu_Yonetici_Ozeti_2013_2014.pdf

Talas, M. (2010). Çevre Bilinci Konusunda Sivil Toplum Örgütlerinin Önemi, *Zeitschrift für die Welt der Türken: Journal of World of Turks*, *2* (6), 71-80.

Tarihçe ve Genel Bilgi. (2017). 17 Eylül 2017. http://www.kutuphaneci.org.tr/tarihce-ve-genel-bilgi

Tarihçe. (2017). 25 Eylül 2017. http://www.unak.org.tr/tr/hakkinda/tarihce

Tarihçe. (2017). 25 Eylül 2017 http://okulkutuphanecileri.org/

Tarihçe. (2017). 25 Eylül 2017. http://www.ankos.org.tr/index.php/hakkimizda

Tekeli, İ. (2012). *Türkiye İçin STK'lar ve Katılımcı Demokrasi Yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. (2006). Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci, Uluslararası Sivil Toplum. 20 Eylül 2017. http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/Uluslararasi%20STEP%20Turkiye%20Ulke%20Raporu.pdf

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. (2011). *Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası, Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu II.* 20 Eylül 2017. http://www.tusev.org.tr/usrfiles/files/step2011_web_SON.pdf

Yıldırım, İ. (2004). *Demokrasi ve Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zoeram, vd. (2010). The Pistemology of The Concept of Civil Society in The West And Iranian Interpretations. *Canadian Social Science*, *6* (4), 42-55.

Zogo, R. (2014). Balkan Kütüphaneler Birliği. *Türk Kütüphaneciliği*, *28* (2), 211-213.